

Józef Mandziuk

"Księża polscy w duszpasterstwie na terenie Francji południowej 1940-1945. Cz. 1-2", Bronisław Panek, Paris 1995 : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 3/1, 234-235

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dzone studium poświęcone nie tylko modelowi katechyzacji w powojennej Polsce, ale także ciekawy przyczynek do ciągle mało znanej historii Kościoła na Dolnym Śląsku bodaj w najtrudniejszym okresie jego istnienia. Na rzetelność tego obrazu składa się przede wszystkim wykorzystana baza źródeł, tak proveniencji kościelnej, jak i państwowej (szkoda, że w wykazie źródeł nie dokonano podziału na źródła rękopiśmienne i drukowane), a także obfite czerpanie z literatury przedmiotu, jakże pomocnej i wymownej przy wszelkiego typu analizach porównawczych. Szczególną wartość informacyjną ma nie znana dotąd dokumentacja o inwigilacji duchowieństwa przez czynniki państwowe i interwencji w proces nauczania i religijnego wychowania dzieci i młodzieży.

Z pewnością do recenzowanej pracy niejednokrotnie będą się odwoływać historycy, historycy Kościoła oraz pastoralisci, a przede wszystkim badacze dziejów Dolnego Śląska, tym bardziej, że książka ta stanowi niekwestionowane osiągnięcie historiografii tego regionu. Poczynione zaś wyżej spostrzeżenia i sugestie, często natury bardzo szczegółowej, są nie tylko wykazem uchybień, ile refleksjami pod szerszą dyskusję, na którą sygnalizowana tu dysertacja w pełni zasługuje, a to – jak sądzę – jest wyrazem najwyższego uznania dla badawczego trudu.

Ks. Jan Walkusz

Ks. Bronisław P a n e k, *Materiały do dziejów Polskiej Misji Katolickiej we Francji*. Zeszyt XVII, cz. 1-2. *Księża polscy w duszpasterstwie na terenie Francji południowej 1940-1945*. Paris 1995, ss. 194.

Prezentowany zeszyt XVII jest kontynuacją serii dokumentacyjno-analitycznej obejmujący księży polskich w duszpasterstwie wśród Polaków w strefie Francji nie okupowanej w latach 1940-1945. W opracowaniu jest obraz działalności księży polskich w strefie Francji okupowanej w czasie II wojny światowej. Na południu Francji w tzw. „zone libre” było ok. 120 000 emigrantów oraz 20 000 uchodźców polskich o charakterze wojskowo-cywilnym. Wśród nich pracowało ponad 60 księży polskich. Autor krótko scharakteryzował okres drugiej wojny światowej, francuskie i polskie władze na terenie Francji i w Londynie, omówił powstanie i rozwój Centrali Duszpasterstwa Polskiego we Francji i jej współpracę z Polskim Czerwonym Krzyżem, a potem z Towarzystwem Opieki nad Polakami we Francji oraz ich wzajemne relacje.

Na uwagę w opracowaniu ks. Panka zasługują zestawienia statystyczne, które ukazują rozmieszczenie Polaków na omawianym terytorium i kategorie obozów dla uchodźców z podaniem ich nazw. Jedna z tabel przedstawia liczbę polskich księży biorących udział w rekolekcjach dla kapłanów w Lourdes w 1941 r. Inne tabele obrazują przykłady współpracy i wysiłków Centrali z akcją PCK w latach 1941-1944 oraz trudne zagadnienia obozów jenieckich. Autor opracował również mapę podziału demarkacyjnego Francji w czasie okupacji hitlerowskiej.

Najwyżej należy ocenić biografie 62 księży, którzy podejmowali różnego rodzaju działania duszpasterskie na omawianym terytorium. Z tych często lakonicznych danych można wyrobić sobie sąd o warunkach pracy polskich kapłanów. Należeli oni do 12 diecezji polskich i 2 diecezji francuskich oraz do 8 zgromadzeń zakonnych, w tym aż 31 oblatów. Ich liczba nie jest pełna. Wielu z nich swoją działalność patriotyczną przypłaciło więzieniem, obozem koncentracyjnym, a nawet śmiercią. Wśród nich znalazł się ks. Wojciech Rogaczewski, kierownik Centrali Duszpasterstwa, który poniósł śmierć męczeńską w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie w 1944 r. Przez okres wojny na południu Francji przebywał ks. August kard. Hlond, protektor polskiej emigracji.

Autor wykorzystał dostępne mu opracowania, źródła drukowane i materiały archiwalne, znajdujące się przede wszystkim w Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu.

Z pewnością projekt badawczy ks. prof. Bronisława Panka zasługuje na wszelkie poparcie, gdyż dotyczy on dziejów Polonii we Francji i stanowi bogaty materiał dla przyszłej monografii.

Ks. Józef Mandziuk

Kaspar Elm, *De Vrouwen van het Heilig Graf en de Orde der Reguliere Kanunniken van het Heilig Grab van Jeruzalem*. Saarbrücken 1995, ss. 42.

Ziemia Święta stanowi dla wszystkich chrześcijan szczególnie miejsce, które czasem wręcz trudno określić w kategoriach relacji czy zobowiązań. Pozostanie ona jednak na zawsze miejscem ziemskiego życia Jezusa Chrystusa, Jego narodzenia i paschalnego misterium. Ostatni etap znaczący jest szczególnie tajemnicą Grobu Bożego i Zmartwychwstania. Te tajemnice jakby sumują całość ziemskiego pielgrzymowania Jezusa Chrystusa, jakby są jego podsumowaniem i zarazem owocem posłuszeństwa wobec Ojca.

Na bogatej tradycji Grobu Bożego, zwłaszcza po pierwszej wyprawie krzyżowej wyrosła szczególna pobożność, której jakimś zewnętrznym znakiem stał się Zakon Grobu Bożego. Przybrał on z czasem potrójny nurt, tj. oparty na regule św. Augustyna dla gałęzi kanoniczkiej, następnie dla kanoniczek oraz nurtu rycerskiego, przeznaczonego szczególnie dla świeckich. Historyczne drogi są dość zawile i mają specyfikę typową dla poszczególnych krajów czy kręgów kulturowych. Nie mniej ostatecznie wszystkie czerpią swe fundamenty w rzeczywistości i przesłaniu teologicznym Grobu Bożego.

Nurt kanonicki obumarł w początkach XIX wieku. Natomiast swój renesans przeżywa nurt rycerski. Nie można tu pominąć i nurtu kanoniczek. Prezentowana publikacja ukazuje dzieje wspólnoty holenderskiej wyrosłej z tego właśnie nurtu, odwołującego się do przesłania Grobu Bożego w Jerozolimie.

Praca dedykowana jest tej wspólnocie w moment uświadomienia sobie jej początków z 1662 roku. Autor przywołuje tu historyczne informacje o początkach tego nurtu rycerskiego, sięgającego roku 1099, a więc pierwszej wyprawy krzyżowej. Oczywiście, u źródeł tkwi reguła św. Augustyna. Autor obok innych centrów ma świadomość znaczenia nurtu polskiego, które przybrał własną specyfikę, także m.in. w strojach. Zawsze jednak odwołuje się do znaku dwuramiennego krzyża. Interesujące są tu uwagi o nurcie kanoniczek, które także wyraźnie sięgają do tradycji Grobu Bożego.

Autor koncentruje się na dziejach klasztoru kanoniczek w Turnhout w Holandii. Ma on niezwykle świetlaną historię i ogromne zasługi w całokształcie posług kościelnych jakie podejmował na przestrzeni dziejów. Staje tu problem personalny, podobnie zresztą jak i w innych wspólnotach zakonnych. Pytanie, kto podejmie kontynuację tej wspaniałej tradycji, niezwykle owocnej i bardzo potrzebnej. Trudno dziś odpowiedzieć pozytywnie w tej kwestii, choć życie wymaga, aby była ona praktycznie jak najszybciej udzielona.

Całość pracy zamyka zestaw literatury (s. 40-42). Jest to niezwykle ważne uzupełnienie i dopowiedzenie, które pozwala na szersze sięgnięcie do literatury przedmiotu. Trzeba już tu zauważyć, iż problematyka ta jest bardzo słabo znana w badaniach podejmowanych w Polsce, co więcej nie dostrzega się bezpośredniego zainteresowania w tej materii. W publikacjach praktycznie nie istnieje nurt kanoniczek. Jakby brak świadomości jego roli i funkcji jakie odegrał w przeszłości oraz jak stara się być obecny w przyszłości.

Bogactwo znanej literatury czy źródeł zdaje się sugerować, iż problematyka ta jest godna szerszych badań i prezentacji publicystycznych. Oprócz różnych barier pozostaje zawsze aktualna konieczność obiektywnych badań, a pozwala na nie całość, choćby schematycznie ukazanych, zestawów literatury. Nie można zostać jednak